

volg van een gebrek aan calcium en fosfor in het bot. Het wordt veroorzaakt door onvoldoende opname uit het maag-darmkanaal, hetzij door een gebrek aan alleen calcium, of een gebrek aan of resistentie tegen de werking van vitamine D.

slecht voedsel

Terug naar de apen. Navraag naar de huisvesting en voedwijze van deze dieren gaf duidelijkheid. De java-ape zaten in deze tuin met circa 20 individuen op een betegelde vloer van 4,50 x 3,50 meter. Het voedsel dat zij kregen was niet uitgebalanceerd. De eigenaar kocht, om geld te besparen, het voedsel in massa's op bij veilingen en afval van restaurants. Waren de appels in de aanbieding, dan aten de apen een week lang appels. Zo aten de beren vlaaien, en hebben de grote katten een opgekochte partij leverworst moeten wegkauwen. Zo werd het al snel duidelijk. Rachitis en osteomalacie treedt bij primaten

als gevolg van verkeerde voeding snel op (Wallach en Hoff 1982). Het tekort aan calcium en fosfor is de java-ape fataal geworden. Wat kunnen wij leren van deze geschiedenis? Als wij de verantwoordelijkheid willen nemen om dieren gevangen te houden dan dienen wij zeker zorg te dragen voor hun gezondheid. Gezond voedsel is een eerste vereiste. Het lijkt een kleine moeite, maar blijkt in de praktijk soms te veel gevraagd. Het is een kromme situatie; aziatische apen sterven in het rijke westen aan een gebreksziekte.

geraadpleegde literatuur

Klós H G & Lang E M, 1982 - Handbook of Zoo Medicine - Van Nostrand Reinhold Company- New-York.

Wallach J D & Hoff G L, 1982 - Nutritional Diseases of Mammals. In: G L Hoof & J W Davis (Eds) - Noninfectious Diseases of Wildlife - Iowa State University Press, Ames, Iowa.

Erwin J.O. Kompanje & Gilbert Th. de Vries

DE COLLECTIEBEHEERDERS aflevering 5 HENK MENKHORST

Henk Menkhorst (Amsterdam, 1946) studeerde plantenziektkunde in Wageningen en is thans werkzaam als docent biologie aan de Ichthus PABO en de Scholengemeenschap Johannes Calvijn, beide te Rotterdam. Henk beheert sinds 1981 delen van de schelpencollectie; de laatste jaren de landslakken uit het paelearctische gebied.

het museum aan de kastanjesingel

Henk Menkhorst is al bijna twintig jaar actief bij het museum betrokken. De belangstelling voor de natuur is bij hem al vroeg gewekt. Zijn vader was erg in biologie geïnteresseerd. Op vakanties werd er naar fossielen gezocht, onder andere in Winterswijk. Zo ontstond een hobby: schelpen verzamelen. Met de vondsten toog Henk dan naar de Kastanjesingel in Schiebroek, waar toen het Natuurhistorisch Museum gevestigd was. Het lag vooral aan Arie Janssen, die daar toen de scepter zwaaide, dat Henk gestimuleerd werd om door te gaan. Anders was het, zoals het zo vaak gaat, gebleven bij een aardige vrijetijdsbeste-

Collectiebeheerder ir H.P.M.G. Menkhorst aan het werk in het schelpen-depot (augustus 1993)

ding, die verdreven wordt door andere leuke dingen. De dozen met schelpen worden dan bij de eerstvolgende opruimbeurt weggedaan. Maar niet in dit geval! Arie Janssen hielp met determineren en was enthousiast over de gedane vondsten. Even later bleek weliswaar dat het museum van die bijzondere vondsten er tientallen in de collectie had, maar dat ontmoedigde niet meer. Je leerde veel van hem en hij hield door zijn enthousiasme de moed erin.

wageningen

Tijdens zijn studie aan de Wageningse Universiteit hield Henk Menkhorst zich bezig met plantenziektenkunde. Dat was net in de tijd dat er een omslag plaatsvond van het bestrijden met chemische middelen naar de ecologische bestrijding van plantenziekten. In die periode werd hij geschoold tot entomoloog (insectenkundige). Hij leerde er systematisch en in relatie met het milieubehoud werken. Maar vooral werd hij er geïnspireerd om met en in de natuur bezig te zijn. Die inspiratie heeft hij niet alleen nodig als hij lesgeeft aan

de Ichthus PABO en aan de Johannes Calvijn Scholengemeenschap, maar ook bij zijn werk als verzamelaar en collectiebeheerder. Hij is eigenlijk altijd bezig om biologisch materiaal en biologische kennis te verzamelen, te ordenen, te bewerken, over te dragen en voor anderen toegankelijk te maken.

basteria

In april 1980 werd Henk Menkhorst secretaris van de Nederlandse Malacologische Vereniging (de vereniging van specialisten op het gebied van weekdieren en schelpen). Dat was een belangrijke gebeurtenis, omdat hij toen zeer regelmatig in contact kwam met andere specialisten, zowel met serieuze amateurs als met wetenschappers. Vooral met het Rijksmuseum voor Natuurlijke Historie (tegenwoordig Nationaal Natuurhistorisch Museum: NNM geheten) ontstonden er zeer vruchtbare contacten. Dat leidde er toe dat er bij het jubileum van de Nederlandse Malacologische Vereniging een bijzondere uitgave verscheen van het tijdschrift van de vereniging: 'Basteria', gewijd aan de schelpen uit de Baai van

'Henk is een reislustig mens': samen met zijn partner Marian en ezelspinguïns op Antarctica (kerst 1992)

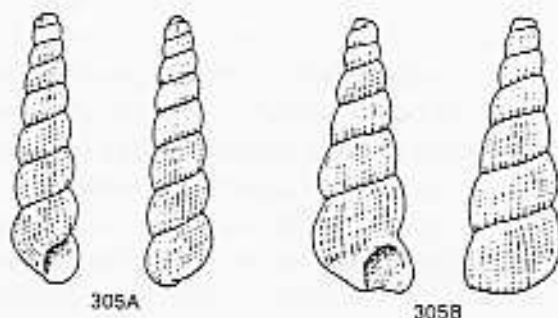

Algeciras in Spanje. Die publikatie was van de hand van Van Aartsen, Menkhorst en Gittenberger. In die tijd hield Henk zich vooral bezig met de zeeslakken. Nu steekt hij de meeste energie in het verzamelen en bestuderen van landslakken. De zeeslakken heeft hij inmiddels, voor wat de collectie in het museum betreft, overgedragen aan collega-collectiebeheerder Guus Gulden.

samenwerking

Typerend voor het werk van Henk Menkhorst is samenwerking. Hij is niet zo iemand die liever alleen werkt, maar doet graag onderzoek met anderen samen. Dat blijkt ook uit de vele publikaties die er inmiddels van zijn hand zijn verschenen. Dat wil overigens niet zeggen dat hij geen individuele prestaties verricht, integendeel. In zijn loopbaan als malacoloog heeft hij al meer dan 25 nieuwe soorten ontdekt en beschreven.

Henk is een reislustig mens. Samen met zijn partner Marian zwierf hij over bijna alle continenten, inclusief Antarctica. Niet uitsluitend met zijn blik gericht op de grond op zoek naar slakken en schelpen maar ook de lucht in, want hij is ook een enthousiast vogelaar. Voor zijn malacologisch onderzoek, zijn verzameling en die van het museum gaat Henk Menkhorst veel op reis naar bekende en minder bekende 'vindplaatsen'. In Noord-Afrika en vooral Turkije doet hij veel onderzoek naar de zoögeografie (voorkomen en verspreiding) van landslakken. Van die beesten vind je meestal alleen de huisjes. Door 'convergentie' (bij verschillende soorten krijgen de huisjes dezelfde vorm door omgevingsinvloeden) is het dan heel moeilijk de soorten te onderscheiden. Je hebt dan dus het beest (het weekdier) zelf nodig om de soort te kunnen bepalen. Levende beesten vindt je in die situatie niet zo gemakkelijk. Het is een heidens werk. Meestal leven deze slakken generaties na elkaar in tamelijke koele rotsspleten. Met veel geluk, speurwerk en geduld kom je dan na verloop van tijd een levend exemplaar tegen. Om dat te bereiken heeft Henk wel eens twee jaar achtereen op zijn reizen moeten zoeken. Maar dan loont het ook de moeite als je interessante wetenschappelijke conclusies kunt trekken.

Graphis menkhorsti sp. n. — III: Pl. 4.

Holotype in ZMA (no. 3.87.076), 1.7 x 0.45 mm, fig. 305A.

Paratype in ZMA (no. 3.87.077), 1.5 x 0.53 mm, fig. 305B.

Type locality: Curacao, Stungenbaan.

Shell very small, with 21 nuclear and 6 postnuclear whorls. The whorls are strongly rounded, about 22 ribs on the penultimate whorl, many fine spirals in between. The species shows a great variety in the ratio length/width.

G. menkhorsti is distinct from *G. ustulovskae*, the latter is larger (3 mm), has more whorls (10), with more ribs (30) on the body whorl.

The species is named after the malacologist Ir. H. P. M. G. Menkhorst.

De beschrijving en afbeelding van het nietige tropische slakje Graphis menkhorsti (uit: de Jong, K M & H E Coomans 1988 - Marine Gastropods from Curacao, Aruba and Bonaire - E J Brill, Leiden

turkije

Het accent van de verzamelreizen ligt de laatste jaren op Turkije. Dat is een ongemeen boeiend gebied voor een slakkenman. Het is een soort smeltkroes, waar invloeden samenkomen van Europa, het Midden-Oosten, de Kaukasus en (de rest van) Azië. Samen met professor Gittenberger uit Leiden doet Henk onderzoek aan soorten die hij de laatste tien jaar in alle uithoeken van Turkije verzamelde. Dat is vooral interessant omdat er daar nog zoveel nieuws te ontdekken is. Samen publiceren ze erover.

menkhorsti

Kortgeleden werd Henk verrast door een kennis, die hem er op wees dat er in een publicatie over schelpen van het Caribisch gebied uit 1988 een soort was beschreven die naar hem is genoemd: *Graphis menkhorsti*. Weliswaar gaat het hier om een minuscuul slakje, niet groter dan 1,7 x 0,45 mm, maar toch. En kenners weten dat er nog meer schelpen en slakken naar namen zoals *Menkia*, *horsti* of *menkhorsti* luisteren.

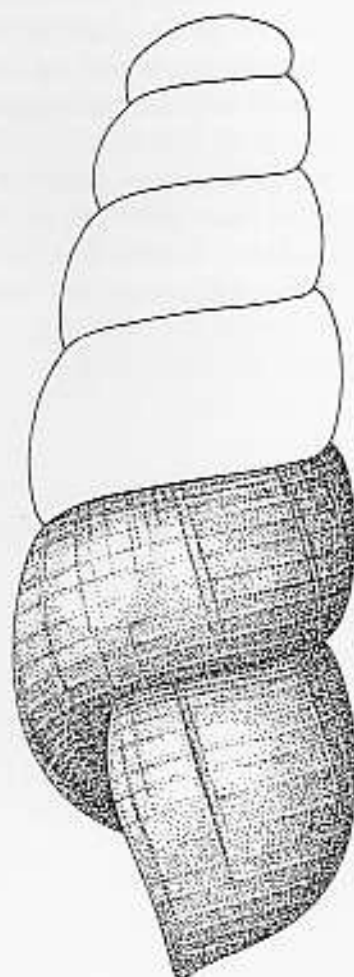
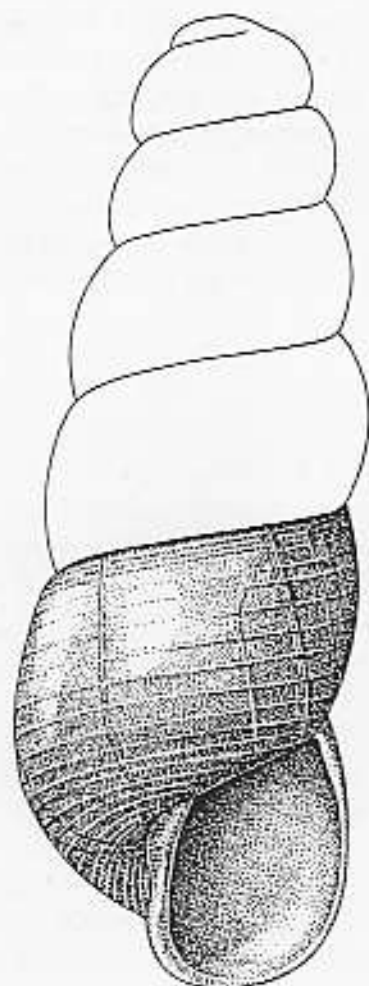
De collectie van het museum en die van Henk zelf zijn nog niet compleet. In het museum zorgt Henk er vooral voor dat de verzameling aangevuld wordt en goed beschreven. Met

name de exacte notatie van de vindplaats is van belang. De oorspronkelijke vindplaats waren niet altijd even precies in het aangeven daarvan. Tegenwoordig wordt er gewerkt met een raster, waarmee de wereld in vierkantjes van 10 x 10 km is verdeeld, het zogenaamde UTM systeem. Door dat te gebruiken is voor iedereen na te gaan waar een bepaald beest gevonden is, hetgeen later onderzoek naar verspreiding en vergelijkingen op dat gebied aanzienlijk vergemakkelijkt.

Met noeste wetenschappelijke arbeid en niet aflatend enthousiasme gaat Henk Menkhorst door. Hij is niet alleen een gewaardeerd collectiebeheerder van het museum, maar inmiddels ook een internationaal gerespecteerd malacoloog. Van die glans profiteert het Natuurmuseum Rotterdam ook.

Kees Plaisler

Het holotype van Menkia horsti, een noord-Spaans landslakje (2.8 x 0.9 mm) zoals afgebeeld bij de eerste beschrijving in Basteria 49 (1985): 60

publicaties van Henk Menkhorst

- Gittenberger, E., Menkhorst, H P M G, & J G M Raven, 1980 - New data on four European terrestrial gastropods. - Basteria 44: 11-16
- Van Aartsen, J J, Menkhorst, H P M G, & E Gittenberger, 1984 - The marine Mollusca of the Bay of Algeciras, Spain, with general notes on Mitrella, Marginellidae and Turridae. - Basteria, supplement no 2: 1-135
- Van Aartsen, J J, & H P M G Menkhorst, 1988 - Notes on less well-known species 12. *Alvania gittenbergeri* spec. nov. from the Mediterranean. - Basteria 52: 101-104
- Bank, R A, & H P M G Menkhorst, 1991 - Bemerkungen über rezente arten der Gattung *Pleurodiscus*. - Basteria 55: 61-71
- Gittenberger, E, & H P M G Menkhorst, 1991 - The Turkish Enidae: the genus *Buliminus*, Beck. - Basteria 56: 73-88
- Bank, R A, & H P M G Menkhorst, 1992 - Revision der griechischen Arten der Gattungen *Era*, *Zebrina*, *Napaeopsis* und *Turanena*. - Basteria 56: 105-158
- Gittenberger, E, & H P M G Menkhorst, 1992 - Two new *Albinaria* species from Turkey. - Basteria 56: 193-196
- Gittenberger, E, & H P M G Menkhorst, 1993 - Die türkischen Enidae: die Gattung *Turanena*, Lindholm. - Archiv für Molluskenkunde 122: 71-87
- Gittenberger, E, & H P M G Menkhorst, 1993 - *Schileykula aculeata* spec. nov. - Zool. Med. Leiden 67: 341-343